

Bogucka, Maria

"Die Privatbibliotheken in Tallinn und Pärnu im 18. Jahrhundert", oprac. Raimo Pullat, Tallinn 2009 : [recenzja]

Czasy Nowożytne 23, 281-282

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DIE PRIVATBIBLIOTHEKEN IN TALLINN UND PÄRNU IM 18. JAHRHUNDERT,
OPRAC. RAIMO PULLAT, ESTOPOL, TALLINN 2009, SS. 160

W ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat na całym świecie rozwinęły się intensywnie badania inwentarzy pośmiertnych. Rosnąca liczba historyków uznała je za niezwykle interesujące źródło do dziejów kultury materialnej, rozwarstwienia społecznego i majątkowego, sposobów życia, a także mentalności i psychologii społecznej. Dwie kolejne międzynarodowe konferencje – w Wageningen w Holandii (1980) oraz w Bern w Szwajcarii (1986) – obradowały na temat potrzeby, zakresu metod i spodziewanych wyników badań inwentarzy. Dziesiątki historyków w USA, w Niemczech, w Anglii, we Francji, w Austrii, a także w Polsce opublikowało odtąd bogate i różnorodne rezultaty kwerend archiwalnych, opisów i analiz treści odnalezionych inwentarzy.

Omawiany tom stanowi kontynuację serii publikacji osiemnastowiecznych inwentarzy pośmiertnych mieszkańców Tallina (dawny Rewal) i Parnawy, które od ponad 10 lat przygotowuje do druku znany badacz estoński profesor Raimo Pullat¹. O tym, jak ważne jest to wydawnictwo także dla polskich badaczy, świadczy fakt sumiennego ich omówienia na łamach „Kwartalnika Historii Kultury Materialnej” (1997, nr 1, s. 103–104; 2001, nr 4, s. 413; 2006, nr 2, s. 247–248). Tallin (Rewal) i Parnawa to miasta, które w XVIII w. odgrywały znaczącą rolę w handlu bałtyckim. Rewal był największym miastem i głównym portem Estonii (w końcu XVII w. liczył już około 10 000 mieszkańców). Parnawa, położona nad Zatoką Ryską, to ośrodek dużo mniejszy, ale również prężny ekonomicznie i odgrywający pewną rolę w ówczesnych rozgrywkach politycznych.

W książce znalazły się zestawy książek stanowiących własność mieszkańców Rewla i Parnawy, wybrane przez Pullata z badanych przez niego inwentarzy obejmujących całość mienia. Są to biblioteki liczące od kilkudziesięciu woluminów, zgromadzone przez 94 mieszkańców Rewla i 27 mieszkańców Parnawy. Najliczniej reprezentowani wśród nich byli kupcy (w Tallinie 44, w Parnawie 9)

¹ *Die Nachlassverzeichnisse der deutschen Kaufleute in Tallinn*, oprac. R. Pullat, t. 1: 1702–1750, Tallinn 1979; t. 2: 1752–1775, Tallinn 2002; t. 3: 1777–1800, Tallinn 2004; *Die Nachlassverzeichnisse der Handwerker in Tallinn*, oprac. R. Pullat, Tallinn 2006; *Die Nachlassverzeichnisse der Literaten in Tallinn*, oprac. R. Pullat, Tallinn 2007; *Die Nachlassverzeichnisse der Einwohner der Stadt Pernau 1702–1800*, oprac. R. Pullat, Tallinn 2005.

i rzemieślnicy (Tallin 33, Parnawa 9), co odpowiada ogólnej strukturze demograficznej obu miast. Najbogatsze biblioteki zgromadzili członkowie tzw. preinteligencji, przez Pullata okreśłani jako *Literaten*, a więc profesorowie i nauczyciele, prawnicy, lekarze, duchowni, aptekarze, buchalterzy, urzędnicy różnego szczebla, wojskowi (w Tallinie 17 osób, w Parnawie 9). Dominowali wśród posiadaczy księgozbiorów oczywiście mężczyźni, ale książki, a nawet całe ich kolekcje były także własnością kobiet (18 w Tallinie, 2 w Parnawie). Głównie były to jednak wdowy, które księgozbiory odziedziczyły po swych zmarłych małżonkach.

Jak zwykle w tego typu katalogach opis poszczególnych książek jest bardzo ubogi, polega zazwyczaj na zaznaczeniu formatu i – skrótowo – tematyki. Autor, tytuł dzieła, nie mówiąc już o miejscu i dacie wydania, nie były podawane. Niemniej odtworzenie brakujących danych i identyfikacja utworu jest możliwa. W dodatku katalog, nawet schematyczny i lakoniczny, pozwala odtworzyć zainteresowania właściciela biblioteczki oraz jakoś jego potrzeb zaspokajanych przy pomocy książek. Najwięcej pozycji, jak zawsze w tego rodzaju zbiorach z XVI–XVIII w., dotyczy sfery życia religijnego – znajdują się w księgozbiorach Stary i Nowy Testament, modlitewniki, postylle, zbiory psalmów i pieśni nabożnych, rozważania duchowe. Druga grupa to książki związane z uprawianiem różnych zawodów: podręczniki kupiectwa i żeglugi, rozmówki ułatwiające prowadzenie wymiany międzynarodowej, zasady prowadzenia księgowości, sztuki pisania listów, rozprawy medyczne, pedagogiczne, zielniki, informatory aptekarskie itp. Trzecia grupa to opracowania historyczne, geograficzne, traktaty filozoficzne, językoznawcze, słowniki, dzieła pisarzy antycznych, świadczące o szerokości i różnorodności zainteresowań mieszkańców miast nadbałtyckich.

Zgromadzone przez Pullata materiały oferują bogate podstawy do refleksji. Historycy zajmujący się handlem bałtyckim dzięki temu wydawnictwu zyskali możliwość wglądu w umysłowość, zainteresowania, poziom wiedzy ludzi, którzy tym handlem profesjonalnie w XVIII stuleciu się zajmowali. Jest to jeszcze jeden dowód na to, jak ważnym źródłem są pośmiertne inwentarze i jak bardzo opłacalne jest ich badanie.

MARIA BOGUCKA
WARSZAWA